

Ο βόρειος κίνδυνος:

Οι Γότθοι ήταν γερμανική φυλή. Ξεκίνησαν από τη Σκανδιναβία, εγκαταστάθηκαν αρχικά γύρω από τον ποταμό Βιστούλα και στη συνέχεια πλημμύρισαν την περιοχή της Νότιας Σκυθίας από τον ποταμό Τάις της Ουγγαρίας ως τον Ντον της Ρωσίας. Όσοι βρίσκονταν ανατολικά του Δνεϊστερου ποταμού, ονομάστηκαν Οστρογότθοι. Όσοι βρέθηκαν δυτικά, Βησιγότθοι. Οι ντόπιοι Αλανοί εκδιώχτηκαν άλλοι προς την Αζοφική θάλασσα, όπου αργότερα (397) έστησαν κράτος, κι άλλοι χύθηκαν στις δυτικές κτήσεις της Ρώμης. Από τον 7^ο μ.Χ. αιώνα, οι Βησιγότθοι ζούσαν στη Δακία (περίπου η σημερινή Ρουμανία) κι έκαναν σποραδικές επιδρομές στα Βαλκάνια. Τον 8^ο αιώνα έμοιαζαν να έχουν ησυχάσει, ενώ οι Οστρογότθοι είχαν οργανωμένο κράτος στα βόρεια του Ευξείνου Πόντου με βασιλιά τους τον Ερμινάριχο. Τον ίδιο καιρό, από την Κεντρική Ασία ξεχυνόταν ο μογγολικός λαός των πολεμοχαρών Ούννων, που σάρωνε τα πάντα στο πέρασμά του. Πέρασαν τον Καύκασο, υπέταξαν τους Αλανούς κι έπεσαν πάνω στο κράτος των Οστρογόθων. Ο Ερμινάριχος νικήθηκε κι αυτοκτόνησε (375), ενώ ο λαός του, μη μπορώντας να αντισταθεί στους εισβολείς, κινήθηκε νοτιοδυτικά προς τα Καρπάθια, ανοίγοντας δρόμο «δια πυρός και σιδήρου» κι εκδιώκοντας τους ομοφύλους τους Βησιγόθους. Ήταν το 376, όταν οι τελευταίοι (500.000 άνθρωποι, από τους οποίους 200.000 πολεμιστές) εγκατέλειψαν τα Καρπάθια, πέρασαν τον Δούναβη κι απέκτησαν δικά τους εδάφη, που ο τότε αυτοκράτορας Ουάλης παραχώρησε στη Μοισία και την Πανονία. Δυο χρόνια αργότερα, άρχισαν τις επιδρομές βρίσκοντας ανέλπιστους συμμάχους τους φτωχούς ντόπιους της υπαίθρου κι όσους από τους δούλους μπορούσαν να το σκάσουν από τα αφεντικά των πόλεων. Νίκησαν και σκότωσαν τον αυτοκράτορα, εμφανίστηκαν περίπου ως ελευθερωτές των υπηκόων από τον Ρωμαίο δυνάστη αλλά νικήθηκαν από τον Ίβηρα στρατηγό Θεοδόσιο, που άλλους διασκόρπισε σε διάφορα μέρη και άλλους προσέλαβε στον στρατό του.

Οι Γότθοι, όμως, ήταν χριστιανοί, ενώ εθνικοί περίπου ο μισός πληθυσμός των Βαλκανίων. Το τοπικό εθνικό φρόνημα χαλυβδώθηκε ενάντια στους ξένους δυνάστες, κάτι που δεν έγινε στη Δύση. Στις πόλεις, η ζωή των Γόθων μεταβλήθηκε σε κόλαση. Όπου οι κάτοικοι τους έβρισκαν ξεμοναχιασμένους, τους σκότωναν. Λίγοι λίγοι, άρχισαν να τα μαζεύουν και να γυρνούν στους καταυλισμούς της υπαίθρου.

Όταν ο Θεοδόσιος πέθανε (395) και η αυτοκρατορία χωρίστηκε σε ανατολική και δυτική, η Κωνσταντινούπολη έγινε πρωτεύουσα του γιου του, Αρκάδιου. Στην πόλη είχαν μείνει περίπου 7.000 Γότθοι. Στα 399, οι Κωνσταντινουπολίτες αφάνισαν τις γοθτικές συνοικίες. Όσοι γλίτωσαν, φρόντισαν να φύγουν. Δυο χρόνια αργότερα (401), οι Βησιγότθοι της υπαίθρου με τον αρχηγό τους Αλάρικο, αφού λεηλάτησαν τα Βαλκάνια ως την Πελοπόννησο, εγκατέλειψαν τη χερσόνησο, εκστρατεύοντας στην Ιταλία.

Η ουννική παρένθεση:

Τα χρόνια εκείνα, οι Ούννοι άπλωναν την κυριαρχία τους από τον Ρήνο ως τον Καύκασο κι από τη Βόρεια Γερμανία ως τον Δούναβη. Με το ικανότατο ιππικό τους, πραγματοποιούσαν επιδρομές στα Βαλκάνια, λεηλατούσαν, αντιμετώπιζονταν ή πληρώνονταν κι έφευγαν. Στα 434, απέκτησαν βασιλιά τον τρομερό Αττίλα, που, από το 441, άρχισε συστηματικές επιδρομές στη Μακεδονία, στη Μοισία, και στη Θράκη. Χτυπούσαν κι έφευγαν. Λεηλάτησαν ακόμα και τη Φιλιππούπολη και την Αδριανούπολη, φτάνοντας ως τον Εύξεινο Πόντο. Το 447, ερήμωσαν 70 μεγάλες και μικρές πόλεις κι έφτασαν ως έξω από την Κωνσταντινούπολη. Ο τότε αυτοκράτορας, Θεοδόσιος Β' ο Μικρός, υποχρεώθηκε να υπογράψει ταπεινωτική ειρήνη (448). Ανάμεσα στ' άλλα, υποχρέωνε το παλάτι να του καταβάλει μια «εφάπαξ εισφορά» κι έναν «ετήσιο φόρο». Το 449 πληρώθηκε. Το 450, όχι. Ο τόπος είχε ρημάξει, ενώ η δυτική Ευρώπη προκαλούσε τον Αττίλα. Πήρε τους Ούννους κι έφυγε οριστικά, ενώ τον επόμενο χρόνο (451) νικήθηκε από τον Ρωμαίο Αέτιο στη «μάχη των εθνών», στα Καταλανικά πεδία.

Οι γοτθικές επιδρομές συνεχίστηκαν ως τα τέλη του αιώνα. Ανάμεσα στα θύματά τους, οι πόλεις Πέλλα, Έδεσσα, Ηράκλεια Λυγκιστίδα (κοντά στο σημερινό Μοναστήρι). Η Ηράκλεια ξεθεμελιώθηκε. Η Μακεδονία απαλλάχθηκε από τους Γότθους στα 497, όταν κι αυτοί στράφηκαν δυτικά. Δυο χρόνια αργότερα, νέες ορδές φάνηκαν στις όχθες του Δούναβη με φανερή την πρόθεση να κατέβουν νοτιότερα.

Η αναγνώριση του χώρου:

Οι πρώτες «επισκέψεις» των Βουλγάρων νότια του Δούναβη καταγράφονται το 499. Προέλασαν ως το Ιλλυρικό, στράφηκαν νοτιοανατολικά στη Θράκη και, στην επιστροφή, τσάκισαν έναν στρατό 15.000 ανδρών που βγήκε να τους αντιμετωπίσει. Νεκροί 4.000. Το 502, εισέβαλαν στη Θράκη. Το 517, προτίμησαν Μακεδονία, Θεσσαλία και Ήπειρο. Στα 518, συνάντησαν φρουρές κι αποχώρησαν. Για δεκαετίες, δεν ξαναπροσπάθησαν.

Οι πρώτοι Σλάβοι, που πέρασαν τον Δούναβη, ήταν οι Άντες, το 528. Ο στρατηγός Γερμανός τους τσάκισε στη Θράκη. Μεσολάβησαν δυο επιδρομές, μια των Ούννων το 540, που κατέστρεψαν ό,τι βρέθηκε μπροστά τους κι αποχώρησαν, και μια Σλάβων και Γόθων, με αρχηγό τον Γωτίλα, το 546, που άρπαξαν αιχμαλώτους αλλά δεν μπόρεσαν να πάνε μακριά. Τους πρόλαβαν οι Έρουλοι (σκανδιναβικός λαός, που βοήθησε τον Οδόακρο να καταλύσει το Δυτικό Ρωμαϊκό κράτος στα 476 μ.Χ. και στα 512 εγκαταστάθηκε στην περιοχή της σημερινής Βουλγαρίας ως σύμμαχος των Βυζαντινών, οπότε και εκχριστιανίστηκε), ελευθέρωσαν τους αιχμαλώτους και τσάκισαν τους υπόλοιπους.

Ήταν η αρχή. Από τη μέση του ΣΤ' αιώνα, οι μελλοντικοί βόρειοι κάτοικοι των Βαλκανίων προχωρούσαν στη συστηματική αναγνώριση του ζωτικού τους χώρου...

Η Θεσσαλονίκη και η Μακεδονία

Τα τελευταία χρόνια του Γ' μ.Χ. αιώνα, ο καίσαρας Γαλέριος μετέφερε την έδρα του στη Θεσσαλονίκη. Ήταν η εποχή των τελευταίων συστηματικών διωγμών ενάντια στους χριστιανούς. Ανάμεσα στα θύματα κι ένας αριστοκράτης αξιωματικός του ρωμαϊκού στρατού: ο Δημήτριος. Μαρτύρησε στο σημείο, όπου αργότερα κτίστηκε ο ναός, κι από τότε λατρεύτηκε ως άγιος. Από τον ΣΤ' αιώνα, ονομάστηκε προστάτης της Θεσσαλονίκης και σ' αυτόν αποδόθηκε πολλές φορές η σωτηρία της πόλης από επιδρομές.

Νωρίτερα, στα 284 μ.Χ., ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός αναμόρφωσε ριζικά τη διοίκηση των επαρχιών, ενίσχυσε την άμυνά τους και περιόρισε τη Μακεδονία στα ιστορικά της σύνορα. Η διοίκηση ανατέθηκε σε «ηγεμόνα» που αναφερόταν σε «βικάριο» (περιφερειάρχη θα τον λέγαμε σήμερα). Πενήντα χρόνια αργότερα, ο Μεγάλος Κωνσταντίνος όρισε τη διοίκηση της Μακεδονίας ως μια τεράστια περιφέρεια, που χωριζόταν σε έξι επαρχίες μ' επικεφαλής έπαρχους: Τη Μακεδονία του Διοκλητιανού, τη Νέα και την Παλαιά Ήπειρο, τη Θεσσαλία, την Αχαΐα και την Κρήτη. Το 392, ο Θεοδόσιος προσάρτησε τη Μακεδονία στο ανατολικό

ρωμαϊκό κράτος και οι διάδοχοί του ίδρυσαν την υπαρχία Ιλλυρικού, που περιλάμβανε τη Μακεδονία και τη Δακία και είχε πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη...

Στα τέλη του Ε' μ.Χ. αιώνα, η κατάσταση ήταν ήρεμη. Οι επιδρομές, πέρα από τις πρόσκαιρες καταστροφές, δεν άφηναν σημάδια. Ο ελληνισμός επικρατούσε σ' όλη την ύπαιθρο. Όταν, το 474 πέθανε ο αυτοκράτορας Λέων Α', χειρόγραφο που μνημονεύει ο Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος ανέφεραν:

«Οι αυτοκράτορες ζουν κατά τα ελληνικά πρότυπα. Η εκκλησία είναι ελληνική και στις συνόδους της μιλούν ελληνικά. Όλα τα σχολεία της Μακεδονίας είναι ελληνικά με γλώσσα διδασκαλίας την ελληνική. Η σημαία της αυτοκρατορίας έχει ελληνικά γράμματα. Οι δήμοι χαιρετούν τον βασιλιά, στο πέρασμά του, στα ελληνικά. Στις βασιλικές αυλές μιλούν ελληνικά».

Με την είσοδο του ΣΤ' αιώνα, ξανάρχισαν οι εισβολές στα Βαλκάνια. Οι εκστρατείες αυτές πήραν τη μορφή μάστιγας της υπαίθρου και, στα τελευταία χρόνια του Ιουστινιανού, επαναλαμβάνονταν σχεδόν κάθε χρόνο. Σκλαβηνοί, Άντες, Βούλγαροι, Κουτρίγουροι πενούσαν τον Δούναβη, λεηλατούσαν και ξαναγυρνούσαν στις βάσεις τους. Ο αυτοκράτορας εφάρμοσε πρόγραμμα ανακαίνισης των οχυρώσεων: 46 νέα φρούρια μετρήθηκαν στη Μακεδονία.

Βούλγαροι και Κουτρήγουροι απέτυχαν να πάρουν τη Θεσσαλονίκη το 540, αναχαιτίστηκαν το 550 - 551. Σλάβοι έφτασαν ως τις Θερμοπύλες το 558 - 559 και αποκρούστηκαν. Οι Ούννοι νικήθηκαν κι εκφυλίστηκαν σε εμφύλιους αγώνες, καθώς η βυζαντινή διπλωματία έστρεφε τους μεν ενάντια στους δε. Η ύπαιθρος υπέφερε από καταστροφές, σφαγές, λεηλασίες, εξανδραποδισμούς και βιασμούς. Αλλά οι εισβολείς δεν κατάφεραν να μπουν σε καμιά πόλη (μόνο πρόσκαιρα στην Κασσάνδρεια) ούτε να στηρίξουν μόνιμες εγκαταστάσεις. Έρχονταν ξαφνικά, λεηλατούσαν κι έφευγαν.

Οι πρώτοι Σκλαβηνοί:

Οι πρώτοι Σλάβοι πέρασαν τον Δούναβη το 528 μ.Χ. Νωρίτερα, είχαν φτάσει στην κοιλάδα των Καρπαθίων κάτω από την πίεση ξένων εισβολέων κι έγιναν υποτελείς των Αβάρων, που είχαν δημιουργήσει κράτος με τον Δούναβη νότιο σύνορό τους. Προέρχονταν από τα έλη της περιοχής πλάι στο σημερινό Κίεβο. Ινδοευρωπαϊκό φύλο, με γλώσσα συγγενική προς τη γερμανική και την περσική, κατοικούσαν σε καλύβες και σε σπηλιές και ζούσαν από την κτηνοτροφία, το κυνήγι, το ψάρεμα και τη μελισσοκομία. Η γεωργία έγινε κτήμα τους πολύ αργά. Ήταν οργανωμένοι σε πατριαρχικές οικογένειες, χαλαρά γένη και φυλές. Περιγράφονται ως λαός εύθυμος και πρᾶος, που αγαπούσε τον χορό και το τραγούδι αλλά και το ποτό, ως μέσο επιβίωσης στα παγωμένα μέρη τους. Λάτρευαν τον Ήλιο και τη ζωτική δύναμη της Μητέρας Γης κι έστηναν πέτρες κυκλικά τη μια δίπλα στην άλλη για να φτιάξουν τους τόπους λατρείας. Πίστευαν ότι οι μάγοι τους μετατρέπονταν σε λύκους μια φορά τον χρόνο. Η λυκανθρωπία επέζησε ως παράδοση και δημιούργησε τον θρύλο του μετέπειτα κόμη Δράκουλα, προσώπου αληθινού, πατριώτη πολεμιστή και σκληρού άνδρα, του οποίου το κάστρο δείχνουν ακόμα στα Καρπάθια οι Ρουμάνοι.

Ο Προκόπιος έγραψε γι' αυτούς τον ΣΤ' αιώνα ότι πίστευαν πως ένας μόνο θεός υπάρχει, ο κυρίαρχος του κόσμου θεός της αστραπής, που ευχαριστιέται όταν του προσφέρουν θυσία ένα βόδι. Λάτρευαν ακόμα τα ποτάμια, τις νύμφες κι άλλα πνεύματα. Τρεις αιώνες αργότερα, λίγο πριν να περάσουν στη χριστιανική θρησκεία, θυσίαζαν στον θεό Ήλιο, τον Περούν, προσωποποίηση του κεραυνού, και στις θεότητες των προγόνων, Ροντ και Ροντζανίτσα, σε βρικόλακες και νεράιδες.

Οι Βυζαντινοί γνώρισαν τους Σλάβους ως υποτελείς των Αβάρων και γι' αυτό τους ονόμασαν Σκλαβηγούς, δηλαδή, «σκλάβους» των Αβάρων. Στις δύο τελευταίες δεκαετίες του ΣΤ' αιώνα, οι Σλάβοι, όπως και άλλοι λαοί, ακολουθούσαν τους Άβαρους στις επιδρομές τους στα βυζαντινά εδάφη. Ο αυτοκράτορας Μαυρίκιος έφερε στρατό από την Ανατολή και τους νίκησε. Το 598 ή το 600, μια συνθήκη υποχρέωσε τους Άβαρους και τους υποτελείς τους να μείνουν πέρα από τον Δούναβη. Συνθήκη που ελάχιστα σεβάστηκε ο Μαυρίκιος. Μόλις ορθοπόδησε, πέρασε το ποτάμι κι επιτέθηκε στους Άβαρους, νικώντας τους πολλές φορές. Η πρόθεσή του, όμως, να «τελειώνει με τους βαρβάρους» δεν ολοκληρώθηκε καθώς δολοφονήθηκε το 602.

Το «βιβλίο των θαυμάτων»:

Ένα βιβλίο θαυμάτων εξιστορεί πόσες φορές ο πολιούχος και προστάτης της Θεσσαλονίκης Άγιος Δημήτριος έσωσε την πόλη από τους βάρβαρους, καβαλάρης πάνω στις επάλξεις. Η θρησκευτική πίστη βοήθησε την ιστορία να εντοπίσει τις μάταιες αβαροσλαβικές προσπάθειες να παρθεί η νύφη του Θερμαϊκού. Με τις υπερβολές της, όμως, έδωσε λαβή στον Φαλμεράιερ να υποστηρίξει ότι η Ελλάδα εκσλαβίστηκε ολόκληρη. Η άποψη αυτή θεωρείται πια ξεπερασμένη. Την κονιορτοποιήσαν σημείο προς σημείο ο Παπαρρηγόπουλος, ο Αμαντος, ο Ζακυθινός και πολλοί ξένοι.

Ήταν τέλη Σεπτεμβρίου του 586 ή 587, όταν στίφη Σλάβων πολιορκήσαν τη Θεσσαλονίκη. Σε εκατό χιλιάδες ανεβάζει τους πολιορκητές ο χρονογράφος. Αριθμός τουλάχιστον υπερβολικός για την εποχή αλλά ικανοποιητικός για ένα θαύμα. Και το θαύμα έγινε: Την έβδομη ημέρα της πολιορκίας, πάνω στις επάλξεις φάνηκε νέος καβαλάρης με φωτοστέφανο και πανοπλία, τσάκισε τους εισβολείς και τους έτρεψε σε φυγή. Η επέμβαση του αγίου έσωσε την πόλη, εξηγεί το βιβλίο των θαυμάτων. Όμως, ο Φαλμεράιερ αναρωτήθηκε: Κι αυτοί οι 100.000, τι απέγιναν; Κι απάντησε μόνος του: Ξεχύθηκαν στην Ελλάδα, την κατάκτησαν και την εκσλάβισαν. Ο ελληνικός πληθυσμός εξολοθρεύτηκε από τους Αβάρους και τους Σλάβους.

Η θεωρία έχει πια καταπέσει. Συντριπτικά τα επιχειρήματα εναντίον της και πιο συντριπτικό το τάχα αφελές ερώτημα του Παπαρρηγόπουλου: Και καλά. Ας πούμε πως όντως ήταν 100.000. Ας πούμε πως επτά μέρες που πολιορκούσαν μάταια τη Θεσσαλονίκη, δε σκοτώθηκε κανένας τους. Ας δεχτούμε και πως κανένας δε γύρισε στο ορμητήριό του, πέρα από τον Δούναβη, όπου οι οικογένειές τους. Να δεχτούμε κι ότι διεσπάρησαν σ' όλη τη χώρα σε μικρές μόνιμες εγκαταστάσεις. Είναι δυνατόν εκατό χιλιάδες άτομα, σκορπισμένα από τη Θράκη ως την Πελοπόννησο και την Ήπειρο, να αλλοιώσουν την εθνολογική σύνθεση των Ελλήνων;

Ο Παύλος Καρολίδης περιγράφει, τι έγινε με τον Φαλμεράιερ. Ο άνθρωπος, στα 1827, όταν η ελληνική επανάσταση κατέρρευε, προσπαθώντας να δημιουργήσει θόρυβο γύρω από το όνομά του, πρόβλεψε την οριστική υποταγή των Ελλήνων «για ιστορικούς λόγους». Κι ενώ αυτά έλεγε, δημιουργήθηκε το ελληνικό κράτος και τον διέψευσε. «Εξήγησε» τότε πως οι Έλληνες δεν ήταν Έλληνες αλλά Σλάβοι και γι' αυτό λάθεψε. Και φυσικά, δεν ήταν λίγοι αυτοί, που είχαν κάθε συμφέρον να τον πιστέψουν. Σήμερα, κανένας πια δεν επικαλείται τη θεωρία του. Και, βέβαια, όχι μόνο χάρη στο δήθεν αφελές ερώτημα του Παπαρρηγόπουλου.

Στις 27 Οκτωβρίου του 604, οι Σλάβοι πολιορκήσαν και πάλι τη Θεσσαλονίκη. Αυτή τη φορά, το «βιβλίο των θαυμάτων» είναι πιο συντηρητικό: Τους ανεβάζει σε 5.000. Αποκρούστηκαν χάρη στον άγιο. Βοήθησαν και τα πολύ γερά ανακαινισμένα τείχη της πόλης, βοήθησε και η

πολύ καλή οργάνωση της άμυνας. Τρίτη απόπειρα έγινε έντεκα χρόνια αργότερα. Στα 615. Οι Σλάβοι έφτασαν «συν γυναιξί και τέκνοις». Τα γυναικόπαιδα στρατοπέδευαν στην πεδιάδα και οι πολεμιστές έριξαν μονόξυλα στη θάλασσα με σκοπό να πάρουν τη Θεσσαλονίκη με απόβαση. Οι πολιορκημένοι, όμως, πρόλαβαν κι έφραξαν τον κόλπο με αλυσίδα, βύθισαν και πασσάλους, κατέβασαν και μηχανές από τα τείχη και τις έστησαν στην προκυμαία. Δύσκολο το εγχείρημα για τους Σλάβους. Ένα περισσότερο που έβαλε και ο άγιος το χέρι του και την τέταρτη μέρα φύσηξε βαρδάρης και σκόρπισε τα μονόξυλα στους πέντε ανέμους...

Νικημένοι οι Σλάβοι, γύρισαν στις εστίες τους πέρα από το Δούναβη, όπου εξακολουθούσαν να ζουν σε καθεστώς υποτέλειας στους Άβαραους. Οι αρχηγοί τους έπεισαν τον χαγάνο των Αβάρων να ξαναδοκιμάσουν μαζί. Ήταν το 618, όταν Άβαροι και Σλάβοι έφτασαν πάλι έξω από τα τείχη της Θεσσαλονίκης. Με οργανωμένο στρατό αυτή τη φορά, με πολιορκητικές μηχανές και σύστημα. Η πόλη άντεξε 33 μέρες στενής πολιορκίας. Την 34^η, Σλάβοι και Άβαροι τα μάζεψαν κι έφυγαν. Οριστικά, αυτή τη φορά...

Οι Άβαροι, σύμφωνα με τις πηγές, έκαναν πολλές επιδρομές στα νότια και η Θράκη ήταν κυρίως εκείνη που τους υπέστη πιο καταστροφικά. Ποτέ, όμως, δεν έκαναν μόνιμες εγκαταστάσεις στα εδάφη της αυτοκρατορίας. Πολλές οι μαρτυρίες γι' αυτό και πολλά τα επιχειρήματα, ένα από τα οποία το ότι κάθε τους επιδρομή είχε πάντα την ίδια αφετηρία.

Οχτώ χρόνια μετά την τελευταία απόπειρα κατά της Θεσσαλονίκης, στα 626 μ.Χ., οι Άβαροι πολιορκήσαν τη βασιλεύουσα. Η Παναγιά υπέρμαχος στρατηγός και το φρόνημα του πατριάρχη Σέργιου έσωσαν την Κωνσταντινούπολη. Όταν ο αυτοκράτορας Ηράκλειος γύρισε από την εκστρατεία του εναντίον των Περσών, βρήκε την οριστική λύση στο πρόβλημα: Βοήθησε Σλάβους και Βουλγάρους ν' αποτινάξουν τον ζυγό. Οι Άβαροι στράφηκαν στη Δύση λεηλατώντας και σκορπίζοντας τον τρόμο, ώσπου, τρεις αιώνες αργότερα, τους εκμηδένισε ο Καρλομάγνος. Χωρίς τους δυνάστες πάνω απ' το κεφάλι τους, Σλάβοι και Βούλγαροι άρχισαν ν' αποκτούν οργανωμένη εθνική υπόσταση.

Οι Σκλαβηνίες:

Στα 640, στα Βαλκάνια έφτασαν τα πρώτα κύματα των Νοτιοσλάβων, οι Σέρβοι και οι Χρωβάτες (μετέπειτα Κροάτες) που εγκαταστάθηκαν αντίστοιχα στην Πανονία και την

Ιλλυρία. Οι Βυζαντινοί ονόμασαν την περιοχή Σκλαβηνία, δηλαδή χώρα των Σλάβων. Από εκεί ξεκινούσαν οι οργανωμένες σλαβικές επιδρομές του Ζ' αιώνα.

Υπήρχαν ακόμη, μικρές διάσπαρτες κοινότητες Σλάβων στη Θράκη, τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, φόρου υποτελείς στον αυτοκράτορα. Ονομάζονταν επίσης «Σκλαβηνίες» και καθεμιά τους είχε έναν αρχηγό. Ορεσίβιες κυρίως ομάδες που έμεναν στα περάσματα, τις απόκρημνες πλαγιές αλλά και κοντά σε βαλτοτόπια.

Ζούσαν από τις ληστείες κι οργάνωναν επιδρομές με μονόξυλα. Η αυτοκρατορία τους επέτρεπε την εγκατάσταση σε έρημα μέρη και συνήθως τους ήξερε με το όνομα της περιοχής. Όταν οι ληστρικές επιδρομές τους παράγιναν, ο αυτοκράτορας Κώνστας Β' οργάνωσε εκστρατεία εναντίον τους, άλλους υπέταξε κι άλλους αιχμαλώτισε (656 με 657). Οι Σλάβοι, που απέμειναν, είτε συνέχισαν να ζουν όπως και πρώτα είτε πέρασαν στην καλλιέργεια της γης κι αφομοιώθηκαν από τους ντόπιους. Είκοσι χρόνια αργότερα, ελάχιστοι από αυτούς ένωσαν Σλάβοι...

Παράδειγμα, το επεισόδιο με τον Περβούνδο που ήταν αρχηγός της σλαβικής κοινότητας των Ρογχίνων. Προτιμούσε να μένει στη Θεσσαλονίκη αντί κοντά στους δικούς του. Ντυνόταν βυζαντινά και έκανε παρέα με τους έγκριτους της πόλης. Κάποια μέρα, ο έπαρχος τον συνέλαβε και τον έστειλε στην Κωνσταντινούπολη, όπου φυλακίστηκε. Η σύλληψή του δημιούργησε αναστάτωση. Έλληνες πολίτες της Θεσσαλονίκης, μέλη της κοινότητας των Ρογχίνων αλλά και Σλάβοι Στρυμονίτες συνυπέγραψαν υπόμνημα, με το οποίο ζητούσαν από τον αυτοκράτορα να τον ελευθερώσει. Ο Περβούνδος, όμως, αποπειράθηκε δυο φορές να δραπετεύσει και τελικά εκτελέστηκε.

Η είδηση του θανάτου του ξεσήκωσε τρεις κοινότητες: Τους Ρογχίνους, των οποίων ήταν αρχηγός, τους Στρυμονίτες, που είχαν συνυπογράψει το διάβημα, και τους Σαγουδίτες. Εξέγερση καθαρά τοπική που δε συγκίνησε τις άλλες «Σκλαβηνίες». Αντίθετα, κάποιες σλαβικές κοινότητες στράφηκαν εναντίον των εξεγερμένων.

Η εξέγερση πήρε μορφή διαμαρτυρίας με αποκλεισμό της Θεσσαλονίκης και ληστρικές επιδρομές στα περίχωρα. Ήταν το 676. Η πόλη έμεινε από τρόφιμα. Σλάβοι της Θεσσαλίας (οι Βελεγεζίτες) ανέλαβαν να την εφοδιάσουν και διέδωσαν πως η πολιορκία απέτυχε. Η πολιορκία οργανώθηκε πάλι το 677 με πολιορκητικές μηχανές και εφόδους. Κράτησε τρεις μέρες και διαλύθηκε ύστερα από διενέξεις και συγκρούσεις των πολιορκητών μεταξύ τους. Το αποτέλεσμα ήταν άλλοι να αποσυρθούν στις κοινότητές τους και άλλοι να το ρίξουν στις

ληστείες. Την επόμενη χρονιά, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Δ' έστειλε στρατό εναντίον τους και τους κάλεσε να παραδοθούν. Προτίμησαν ν' αποσυρθούν σε απρόσιτα μέρη.

Οι Βούλγαροι:

Στις όχθες του Βόλγα, λίγο μετά τον θάνατο του Αττίλα (453), μια τουρανοφινική μογγολική φυλή δημιούργησε οργανωμένο κράτος με πρωτεύουσα την Μπολγκάρ, που έδωσε το όνομά της και στον λαό (Βούλγαροι) και στην κρατική τους οντότητα (Βουλγαρία Παλιά). Η πρωτεύουσα έγινε εμπορικό κέντρο και πλούτισε αλλά οι Βούλγαροι αναγκάστηκαν να κινηθούν νοτιοδυτικά και να διεισδύσουν στις περιοχές των Αβάρων ως υποτελείς.

Μετά τη διάλυση του κράτους των Αβάρων, τα πρωτοβουλγαρικά φύλα που ζούσαν βόρεια από τις εκβολές του Δούναβη, πέρασαν το ποτάμι με αρχηγό τον Ασπαρούχ κατά τους Βυζαντινούς (βουλγαρικά Ίσπεριχ) και δημιούργησαν το δεύτερο Βουλγαρικό κράτος, στην αρχαία Μοισία (679). Οι επιδρομές τους έφταναν ως τη Ροδόπη. Δυο χρόνια μετά τη διάλυση των Σλάβων, ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Δ' Πωγωνάτος θέλησε να επαναλάβει το εγχείρημα, αυτή τη φορά με τους Βουλγάρους. Η εκστρατεία εναντίον τους (680) απέτυχε. Η συνθήκη του 681 αναγνώριζε στους Βουλγάρους το δικαίωμα να κατοικήσουν ανάμεσα στον Δούναβη και τον Αίμο, στις περιοχές της σημερινής Βουλγαρίας. Μέσα σε λίγο χρόνο, οι Βούλγαροι υπέταξαν τους σλαβικούς και τους άλλους πληθυσμούς της περιοχής κι άρχισαν να πιέζουν την Ανατολική Θράκη. Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός Β' κατάφερε να τους απωθήσει πέρα από τη Θράκη και (688) ξεκίνησε γενική εκκαθάριση όσων κατοικούσαν στις Σκλαβηνίες. Αιχμαλώτισε 30.000 Σλάβους και τους μετέφερε στη Βιθυνία της Μικράς Ασίας, όπου τους επέτρεψε να ζήσουν σύμφωνα με τον δικό τους τρόπο. Για πολλά χρόνια οι Βούλγαροι και οι Σλάβοι έπαψαν να απασχολούν την αυτοκρατορία και πολλοί εξελληνίστηκαν.

Αυτά λένε οι πηγές και τα όσα αναφέρθηκαν για τους Σλάβους της Μακεδονίας είναι πια αναμφισβήτητα. Διχογνωμία υπάρχει ανάμεσα στους επιστήμονες μόνο για το κατά πόσο τα σλαβικά φύλα, βόρεια του Αίμου, εκβουλγαρίστηκαν. Κύρια αιτία, το γεγονός ότι οι Βούλγαροι αφομοιώθηκαν γλωσσικά από τους Σλάβους. Σ' αυτή τη διχογνωμία στηρίχτηκαν οι Σκοπιανοί επιστήμονες για να υποστηρίξουν ότι βουλγαρική παρουσία δεν υπήρχε στην περιοχή κατά τον μεσαίωνα. Υπήρχε, όμως, η Πλίσκα, μια πόλη που εκτεινόταν σε 23 τ.

χλμ. στα ΒΑ της Βουλγαρίας, 25 χλμ. από τη σημερινή Σούμεν, στην πεδιάδα βόρεια του Αίμου. Είναι η αρχαία πρωτεύουσα της Βουλγαρίας και οι ανασκαφές αποκάλυψαν ότι περιβαλλόταν από ανάχωμα και τάφρο, ενώ στο κέντρο της υπήρχε ακρόπολη με ογκώδη τείχη. Μέσα στην ακρόπολη είχαν υψωθεί τα μεγάλα και τα μικρά ανάκτορα και μια βασιλική κτισμένη με μεγάλους ογκόλιθους. Η Πλίσκα εγκαταλείφθηκε το 893, όταν πρώτος τσάρος των Βουλγάρων έγινε ο Συμεών. Οι ως τότε ηγεμόνες τους ονομάζονταν αφέντες (κνιάζ). Τα Σκόπια πάντως υποστηρίζουν πως το κατοπινό κράτος του Σαμουήλ ήταν σλαβομακεδονικό και μαχόταν εξίσου κατά των Βουλγάρων και των Βυζαντινών. Βούλγαροι και Σλάβοι ίδρυσαν κράτος στο χώρο της σημερινής Βουλγαρίας, που οι βυζαντινές πηγές ονομάζουν Βουλγαρικό. Και ολόκληρος ο Η' μ.Χ. αιώνας αναλώθηκε σε βουλγαρικές επιδρομές στη Θράκη και τη Μακεδονία αλλά και σε εισβολές των Βυζαντινών αυτοκρατόρων στη Βουλγαρία.

Οι ελληνικοί πληθυσμοί:

Τον ίδιο καιρό, η Μακεδονία παρέμενε ελληνική, με ελληνική συνείδηση. Και παρ' όλο που η ύπαιθρος υπέφερε από τις επιδρομές και τις αρπαγές, ήταν εθνολογικά αναλλοίωτη. Όσο για τις πόλεις που ήσαν διεσπαρμένες σ' όλη την περιοχή, ποτέ δεν αλώθηκαν και παρέμειναν συνεχώς ελληνικές. Αλλωστε, οι βυζαντινοί αυτοκράτορες παρενέβαιναν κάθε φορά που μη ελληνικός πληθυσμός αυξανόταν, φροντίζοντας πάντα να υπερτερεί συντριπτικά το ελληνικό στοιχείο. Η εκτόπιση των Σλάβων στη Βιθυνία, από τον Ιουστινιανό Β', ήταν χαρακτηριστική τέτοια παρέμβαση. Ο εποίκισμός της Θράκης και της Κυρίως Ελλάδας με Έλληνες της Μικράς Ασίας, από τον Λέοντα Γ' Ίσαυρο (717 - 741) ήταν μια άλλη.

Ο Λέων αυτός θέλησε να επαναφέρει τη δικαιοσύνη και την ευτυχία στον λαό του, αλλά άνοιξε δυο πολύ άγρια μέτωπα. Το ένα με τους φεουδάρχες, των οποίων τη βουλιμία προσπάθησε να σταματήσει, και το άλλο με την εκκλησία, της οποίας τις δραστηριότητες προσπάθησε να περιορίσει, καθώς μύριζαν εκμετάλλευση. Φεουδάρχες και εκκλησιαστικοί συνασπίστηκαν και τελικά επιβλήθηκαν αλλά χρειάστηκαν 150 χρόνια για να το κατορθώσουν, καθώς οι περισσότεροι Ίσαυροι αυτοκράτορες στάθηκαν συνεπείς συνεχιστές του έργου, που ξεκίνησε ο ιδρυτής της δυναστείας. Η πάταξη της θρησκοληψίας αποτολμήθηκε με το ανέβασμα των εικόνων ψηλά, ώστε να μη χρειάζεται να προυμυτίζουν οι πιστοί προκειμένου να προσκυνήσουν. Και η πάταξη της ληστρικής συμπεριφοράς των «δυνατών», όπως αποκαλούνταν οι φεουδάρχες, επιχειρήθηκε με τον «Γεωργικό Κώδικα», που απαγόρευσε την κατάληψη γαιών, καθιέρωσε τη δωρεά μικρών κλήρων στους

στρατιώτες των οποίων έληγε η θητεία και επέβαλε την καλλιέργεια των κρατικών κτημάτων από τον στρατό.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 12.12.2010)